
Sprawozdanie z działalności Komitetu Nauk o Literaturze Polskiej Akademii Nauk.

Biuletyn Polonistyczny 15/43, 87-95

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

RÓŻNE

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI KOMITETU NAUK O LITERATURZE POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Sprawozdanie z działalności Komitetu Nauk o Literaturze w jego mijającej kadencji obejmuje okres półtoraroczny, od kwietnia 1970 r. do grudnia 1971 r. W tym czasie odbyły się trzy zebrania plenarne oraz dwadzieścia posiedzeń prezydium. W marcu 1971 r. dokooptowano do prezydium dra hab. Z. Golińskiego, prof. dra A. Hutnikiewicza, dyr. J. Skórnickiego i prof. dra B. Zakrzewskiego. W czerwcu tego roku, po rezygnacji mgra W. Wierzewskiego z obowiązków sekretarza, powierzono je drowi R. Wojciechowskiemu.

1. Zadaniem naczelnym Komitetu w obecnej kadencji było dokonanie oceny dorobku nauki o literaturze polskiej w 25-leciu PRL oraz sformułowanie wynikających stąd postulatów naukowych i organizacyjnych. W wyniku decyzji podjętych na posiedzeniu plenarnym w dniu 30 marca 1971 r., 16 referatów - zamówionych wcześniej u najbardziej kompetentnych specjalistów - zostało powielonych i rozesłanych do ok. 100 naukowców, którzy - działając w czterech komisjach: Literatury staropolskiej, Literatury wieku XIX, Literatury wieku XX oraz Teorii i nauk pomocniczych literatury - wszechstronnie je przedyskutowali. Wnioski z referatów oraz ze stenogramów dyskusji przewodniczący komisji podsumowali w zwięzłym ujęciu, które, złożone razem, stanowi 50-stronicową ocenę, rozesłaną do wszystkich członków Komitetu, a następnie przedyskutowaną na zebraniu plenarnym w dniu 3 grudnia 1971 r. W wyniku dyskusji prezydium wprowadziło postulowane przez plenum uzupełnienia i poprawki, a więc opracowało wersję do użytku niespecjalistów, która będzie sta-

nowiła jeden z wielu referatów szczegółowych przygotowanych jako materiał na II Kongres Nauki Polskiej. -

Niemniej prezydium jest zdania, że całość prac przygotowawczych do tej krótkiej oceny jest tak interesująca i instruktywna, że należy udostępnić ją ogółowi polonistów. Nigdy bowiem w dziejach historii literatury polskiej nie została dokonana taka rekapitulacja i takie podsumowanie osiągnięć, które we wnikliwej i szerokiej dyskusji środowiskowej dało możliwość oceny stanu obecnego naszej dyscypliny i zadań przed nią stojących. Sprawą otwartą, zależną m.in. od stanowiska autorów i dyskutantów, jest forma udostępniania bilansu nauki o literaturze polskiej w minionym ćwierćwieczu.

Na marginesie spraw związanych z oceną historii literatury w 25-lecie należy sformułować jeszcze jeden postulat. Formą niezmiernie w działalności Komitetu pożyteczną, skuteczną i operatywną okazało się funkcjonowanie komisji, w których uczestniczyli nie tylko członkowie Komitetu. Zespoły takie, łatwiejsze do zwołania, kompetentne w działaniu i autorytatywne w decyzjach, powinny być częściej wykorzystywane w przyszłej pracy Komitetu Nauk o Literaturze. Wydaje się, iż właśnie komisje mają szansę stać się pośrednikiem przenoszącym opinie i postulaty Komitetu do właściwych placówek zarządzających nauką i czuwających tam nad ich realizacją.

2. Kolejnymi w hierarchii ważności problemami, którymi zajmował się Komitet Nauk o Literaturze, były sprawy wydawnicze i próby oceny oraz koordynacji polonistycznych planów badawczych. Sprawom wydawniczym poświęcono osobne posiedzenie prezydium /w dniu 18 marca 1971 r./ z udziałem dyrektora Centralnego Zarządu Wydawnictw J. Skórnickiego. Zapoznano się wtedy z zamierzeniami Zarządu, a w dyskusji wyrażono troskę o właściwy poziom i plan wydawnictw naukowych z zakresu historii literatury; sygnalizowano konieczność zapewnienia młodzieży szkolnej i uniwersyteckiej dostatecznej liczby lektur w odpowiednio wysokim nakładzie; mówiono o potrzebie stałej dostępności na rynku księgarskim edycji klasyków i w związku z tym - postulowano utworzenie studium doktoranckiego kształcącego przyszłych edytorów. Ten dezzyderat i z racji dostrzeganych zaniedbań w edytorским opracowaniu wielu książek, i wobec zupełnego braku jakich-

kolwiek inicjatyw szkolenia kadry edytorów, wielokrotnie powracał w obradach prezydium, ostatnio wyrażając się w opinii, niestety bezskutecznie skierowanej do Polskiej Akademii Nauk, o konieczności powołania w Instytucie Badań Literackich studium doktoranckiego m.in. ze specjalizacją w edytorstwie. Natomiast pozytywna, aczkolwiek nie wyzyskana w pełni, była zgoda dyr. Skórnickiego na udział Komitetu w pracach Rady Programowej Centralnego Zarządu Wydawnictw, gdzie zadaniem - chyba znów osobnej komisji - byłoby czuwanie nad planami i formami /druk, mała poligrafia/ publikowania prac naukowych.

Równocześnie Komitet nie zaniedbał starań o własną serię wydawniczą, które to starania zakończyły się po raz pierwszy powodzeniem: "Ossolineum" przyjęło do planu wydawniczego na rok 1972 dwie książki spośród kilkunastu zgłoszonych do Komitetu, mianowicie pracę dr Danuty Knysz-Rudzkiej: "Od naturalizmu Zoli do prozy zespołu »Przedmieście«", oraz dra Stanisława Eilego: "Światopogląd powieści". W roku 1973 i w latach następnym oczekuje na wydanie 12 książek zaproponowanych Komitetowi przez różne ośrodki naukowe do ogłoszenia w jego planie. Ustaleniem kolejności tych pozycji i zagwarantowaniem ich odpowiedniego opracowania redakcyjnego zajmie się powołany przez prezydium Komitet Redakcyjny, w którego skład weszli czterej specjaliści różnych epok literatury, reprezentujący cztery rozmaite placówki naukowe /dr hab. M.Głowiński, doc. dr S.Grzeszczuk, doc. dr S.Frybes, doc. dr S.Pietraszko/.

Dla pełnego zobrazowania wydawniczych wysiłków Komitetu Nauk o Literaturze trzeba jeszcze wspomnieć o poparciu, z jakim wystąpił on do władz dla inicjatywy Instytutu Badań Literackich powołania do życia nowego periodyku, poświęconego badaniom literackim i ich metodologii. Pismo to, pod nazwą "TEKSTY", zostało utworzone i będzie się ukazywało począwszy od 1972 r.

3. Oceną planów badawczych i naukowych z zakresu historii literatury polskiej oraz teorii literatury zajął się Komitet Nauk o Literaturze na posiedzeniu plenarnym w dniu 28 listopada 1970 r. Po wysłuchaniu referatów prof. prof. Z.Libery i J. Trzynadłowskiego, którzy podsumowali plany nadesłane przez ośrodki uniwersyteckie do Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa

Wyższego, oraz po zreferowaniu przez dra hab. S. Treugutta planu naukowego Instytutu Badań Literackich Komitet uznał, że materiał ten jest niekompletny i nie orientujący w pełni w zamierzeniach, nasuwa jednak wnioski o niedoskonałej technice planowania, której rezultatem jest niedość ostry obraz przedsięwzięć podejmowanych przez różne ośrodki polonistyczne, brak rozeznania w skali i hierarchii prac, zaangażowanych przy nich sił itp. Ponadto stwierdzono poważne dysproporcje między rzeczywistymi potrzebami dyscypliny a nierównomiernym zainteresowaniem różnymi epokami historii literatury, niewłaściwą hierarchią przedsięwzięć badawczych, dublowanie tematów, słowem - brak koordynacji planów naukowych.

W celu uporządkowania tej sytuacji Komitet zwrócił się do placówek naukowych z ankietą na temat stanu kadry polonistycznej, jej zainteresowań oraz kontaktów zagranicznych poszczególnych ośrodków. Wyniki ankiety, choć dane na półrocze 1971 r., są znów niepełne i - zdaniem prezydium - rysują obraz wysoce niepokojący. Jeśli bowiem w 11 placówkach /uniwersytety - bez Toruńskiego i Warszawskiego, WSP oraz IS PAN/ w maju br. pracowało: 25 profesorów, 39 docentów, 74 adiunktów, 85 asystentów, 23 stażystów; jeśli spośród nich 3 zajmowało się literaturą średniowiecza, 20 - literaturą staropolską, 17 - piśmiennictwem okresu Oświecenia, 30 - literaturą romantyczną, 18 - literaturą pozytywizmu, 30 - twórczością okresu Młodej Polski, 65 - literaturą współczesną, 5 - folklorem i literaturą dla dzieci, to stan taki wymaga radykalnej poprawy zarówno w zakresie zasilenia kadry, jak i w odpowiednim programowaniu jej zainteresowań.

Wydaje się, że właśnie tutaj istnieje wdzięczne pole działalności dla energicznie kierowanej kilkusobowej komisji, która by skompletowała informacje o sytuacji naukowej i organizacyjnej polonistyki i próbowała je uporządkować zgodnie z interesami i potrzebami nauki o literaturze, odwołując się do instancji najwyższej - ogólnopolskiego zjazdu historyków literatury polskiej, którego zwołanie winno być jedną z inicjatyw przyszłej kadencji Komitetu.

W trosce o rozszerzenie zainteresowań badawczych i zagwarantowanie im pomocy finansowej, Wydział I PAN przekazał pre-

zydium Komitetu w r. 1971 - 30 000 zł na podejmowane przez Uniwersytet Łódzki prace nad zagadnieniami życia literackiego Łodzi, preliminując na tematy analogiczne po 100 000 zł w roku 1972 dla uniwersytetów w Gdańsku, Krakowie, Lublinie, Łodzi i Warszawie.

4. Obok problemów polonistyki krajowej Komitet Nauk o Literaturze zajmował się także jej życiem za granicą. Ustalono, że przyszłość polonistyki zagranicznej jest poważnie zagrożone skutkiem kruszenia się starej kadry slawistów, a niedostatecznego zainteresowania historią literatury polskiej wśród kadry młodej. Dlatego Komitet zaproponował Polskiej Akademii Nauk zwoływanie corocznych szkoleniowych zjazdów polonistów zagranicznych jako skutecznej formy kształcenia i oddziaływania na polonistykę w świecie. Projekt ten został przez Polską Akademię Nauk odrzucony z zaleceniem, by zainteresować nim Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego.

Zadanie to przyjdzie Komitetowi podjąć w kadencji przyszłej.

Ponadto, niezależnie od wysiłków, jakie w zaopatrywaniu zagranicy w książki podejmuje "Polonicum", Komitet Nauk o Literaturze wystąpił do PAN o uzupełnienie i stałe zasilanie zbiorów Biblioteki Polskiej w Paryżu ukazującymi się w kraju książkami i czasopismami naukowymi.

W związku z tymi sprawami pozostają problemy naukowe VII Międzynarodowego Zjazdu Slawistów, nad którymi prezydium obradowało 7 stycznia rb., analizując zgłoszone tematy referatów i uzupełniając je kilkoma innymi. Współpraca z Komitetem Organizacyjnym Zjazdu Slawistów będzie utrzymywana i zapewne zacieśni się w okresie bezpośrednich przygotowań do imprezy.

Wynika to m.in. z potrzeb planu współpracy naukowej z zagranicą, nad którymi prezydium dyskutowało parokrotnie, ustalając, że Komitet lub jego właściwa komisja powinna otrzymywać od placówek polonistycznych plany w tym zakresie, opiniować je i porządkować zgodnie z potrzebami, a następnie kierować do Ministerstwa Ośw. lub Polskiej Akademii Nauk. Ponadto Komitet musi mieć pełną orientację w planie zagranicznych zjazdów historycznoliterackich, aby mógł delegować na nie historyków literatury będących członkami międzynarodowych stowarzyszeń literaturoznawczych. Zagadnienie rzeczywistego, ustalonego przez

środowisko reprezentowania za granicą polskiej nauki o literaturze, niezmiernie ważne z punktu widzenia prestiżu naszej polonistyki, wydaje się jednak mało realne wobec znikomych kwot, jakie w budżecie centralnym przeznaczają się w ogóle na wyjazdy zagraniczne.

5. Doceniając rolę i znaczenie Muzeum Adama Mickiewicza jako jedyne w kraju specjalistycznego księgozbioru o ogromnej wartości dla historyków literatury polskiej, prezydium Komitetu Nauk o Literaturze zapoznało się w dniu 12 czerwca 1971 roku z sytuacją organizacyjną Muzeum i sformułowało odpowiedni memoriał do Stołecznej Rady Narodowej. W dokumencie wyrażono zaniepokojenie o los tej placówki, postulowano konieczność powołania jej fachowego kierownika, łączącego zdolności organizacyjne z wysoką wiedzą o literaturze i kulturze narodowej, deklarowano wreszcie gotowość pomocy w ewentualnych pracach Rady Naukowej Muzeum, która - zdaniem prezydium Komitetu - winna być niebawem powołana.

Inicjatywa ta, podobnie jak trzy inne sprawy: zgłaszanie kandydatur do Nagrody im. A.Brücknera i Nagrody Państwowej oraz wnioski skierowane do Ministerstwa Kultury i Sztuki o dokończenie edycji "Dzieł" S.Żeromskiego, nie przyniosły oczekiwanych rezultatów. Wskazuje to na niewspółmierne z rzeczywistością zaangażowaniem Komitetu efekty jego działalności, a zarazem jest argumentem za wyłonieniem przez Komitet komisji, która przez autorytatywny, stały, bezpośredni kontakt z instancjami wykonawczymi miałaby o wiele większy wpływ na realizację wysuwanych postulatów. Wydaje się bowiem, iż opiniodawcza i koordynacyjna działalność Komitetu jest nauce o literaturze faktycznie potrzebna, jeśli nie konieczna.

Aby ją zapewnić, warto przedyskutować zasady, według których powinien być ustalany skład Komitetu. W opinii środowiska Komitet Nauk o Literaturze traktuje się bodaj jako najwyższą instancję historycznoliteracką, skupiającą najwybitniejszych polonistów. Oczywiście, grono takie musi być dobrane z myślą o rzeczywistym udziale wszystkich członków w pracach Komitetu, co, jak wspomniano na wstępie, nie sprawdziło się w kadencji obecnej, w której zaledwie połowa składu osobowego uczestniczyła w posiedzeniach plenarnych i prezydyalnych. Tym

też można uzasadniać trudne skądinąd do wytłumaczenia żądanie Polskiej Akademii Nauk, by skład Komitetu nie przekraczał liczby 30 osób. Stosując się do tych zaleceń prezydium próbowało wytypować taką listę przyszłych członków Komitetu. Zadanie okazało się jednak niezmiernie trudne, jeśli bowiem liczyć po jednym tylko przedstawicielu wyższych uczelni i Instytutu Badań Literackich, otrzymujemy liczbę osób 14, co wraz z 6 historykami literatury polskiej - członkami Polskiej Akademii Nauk, daje już skład 20-osobowy. A przecież zarówno Uniwersytet Warszawski, jak Instytut Badań Literackich, jako placówki polonistyczne najliczniejsze, na których z racji ich możliwości organizacyjnych i kontaktu z Polską Akademią Nauk powinna się opierać działalność Komitetu, muszą być w nim reprezentowane liczniej. Podobnie musi w skład Komitetu wejść i redaktor "Pamiętnika Literackiego" czy nowo powstałego pisma "Teksty", i redaktor serii "Biblioteki Narodowej", i czuwający nad pracą Towarzystwa Literackiego im. A. Mickiewicza jego wiceprezes. Ale wtedy przekraczamy już limit 30 osób, gdy jeszcze nie wliczono weń najbardziej zasłużonych profesorów emerytowanych.

W tej sytuacji na zebraniu plenarnym postanowiono odwołać się do PAN, by skład Komitetu został ustalony jako grono przedstawicieli poszczególnych placówek polonistycznych, reprezentacja osób o najwyższym autorytecie naukowym oraz tych, które są autentycznie czynne we współczesnym życiu polonistycznym. Wydaje się bowiem, że wszelkie szanse sprawnego działania mieć będzie tylko Komitet w składzie wytypowanym przez samo środowisko historycznoliterackie, wsparty opieką finansową Polskiej Akademii Nauk, z sekretariatem, któremu stałą siedzibę i pomoc administracyjną zapewni jedna z dwu stołecznych placówek naukowych: Instytut Badań Literackich lub Uniwersytet Warszawski.

Narzuca się tu jeszcze jeden wniosek. W toku pracy w okresie sprawozdawczym w polu widzenia Komitetu znajdowały się wyłącznie sprawy historii literatury polskiej. To doświadczenie, wraz z koniecznością ograniczenia się wyłącznie do grona osób czynnych organizacyjnie w polonistyce i stanowiących w niej autorytet najwyższy, dyktuje, zdaniem prezydium, potrze-

bę takiego przemianowania Komitetu, aby nazwa określała ściśle jego kompetencje. A więc - Komitet Nauk o Literaturze Polskiej.

6. Podsumowując doświadczenia i potrzeby, zebranie plenarne ustaliło następujące zadania dla Komitetu w jego przyszłej kadencji:

- 1/ pełne zorientowanie się w stanie i potrzebach badań polonistycznych; sformułowanie na podstawie ankiet rozesłanych do wyższych uczelni, Instytutu Badań Literackich i innych placówek naukowych, które je przewidują, generalnych założeń ogólnopolskiego planu prac w dziedzinie nauki o literaturze; ekspertyza i konsultacja w sprawie jego realizacji;
- 2/ zagwarantowanie Komitetowi Nauk o Literaturze prawa do oceny i korektury planów wydawniczych w zakresie naukowych prac polonistycznych i edycji klasyki polskiej;
- 3/ dokonanie oceny czasopiśmiennictwa literaturoznawczego oraz jego stosunku do faktycznego zapotrzebowania odbiorców;
- 4/ podjęcie, wspólnie z Ministerstwem Oświaty i Szkolnictwa Wyższego, dyskusji nad aktualnymi programami nauczania uniwersyteckiego oraz nad kierunkami jego przewidywanej reformy;
- 5/ rozpatrzenie sytuacji polonistyki zagranicznej: stanu kadrowego i organizacyjnego, perspektyw zawodowych absolwentów slawistyki, prestiżu naukowego polonistów; zorientowanie się, jakie ośrodki polskie współpracują z polonistyką zagraniczną; jakie umowy są zawierane między uniwersytetami a "Polonicum"; jakie istnieją perspektywy i formy pomocy dla polonistyki zagranicznej;
- 6/ stworzenie kartoteki historyków literatury polskiej - członków międzynarodowych stowarzyszeń naukowych, zapewnienie właściwej reprezentacji nauki polskiej na międzynarodowych kongresach literaturoznawczych;
- 7/ kontynuowanie współpracy z Komitetem Organizacyjnym VII Międzynarodowego Zjazdu Sławistów w Warszawie /1973/ jako imprezy slawistycznej o najwyższym prestiżu;
- 8/ zajęcie się aktualnymi problemami środowiska polonistycznego, zwłaszcza sprawą popularyzacji literatury /Towarzystwo Literackie im. A. Mickiewicza, Towarzystwo im. M. Konopnickiej, Towarzystwo Wiedzy Powszechnej, programy historyczno-

literackie w Polskim Radiu i Telewizji;/; analiza kadry naukowej i trybu przygotowania młodych badaczy; ocena współpracy między ośrodkami naukowymi;

- 9/ realizacja opracowanego planu wydawniczego;
- 10/ kontynuowanie opieki nad pracami badawczymi prowadzonymi nad regionalnym życiem literackim przez Uniwersytet Łódzki i podjęcie tych prac w innych ośrodkach.

Dr Ryszard Wojciechowski

Warszawa, grudzień 1971

BIBLIOTEKA GDAŃSKA PAN

PRACE Z ZAKRESU HISTORII LITERATURY I NAUK POMOCNICZYCH

/zob. BP, zesz. 40, s. 73-75/

1. Wanda Andrusiak, Barbara Ramotowska, Zofia Ratajczak, Anna Świderska: Bibliografia Pomorza Gdańskiego za rok 1968, Gdańsk 1971. Biblioteka Gdańska PAN. Seria Katalogów i Bibliografii, nr 12
2. Edmund Kotarski: Dialogi Mikołaja Reja w perspektywie tradycji literackiej. /W: Studia nad Mikołajem Rejem. Twórczość i recepcja. Praca zbiorowa w 400-lecie śmierci Mikołaja Reja, Gdańsk 1971/
3. Tenże: Od "Balladyny" do "Goplany". /W: Państwowa Opera i Filharmonia Bałtycka w Gdańsku. Władysław Żeleński: "Goplana". Premiera 17 kwietnia 1971 r. Program/
4. Damroka Majkowska: O upamiętnianie. /W: Społeczność Zrzeszona. XV-lecie Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego 1956-1971, Gdańsk 1971/
5. Zbigniew Nowak: Antyreformacyjna elegia Dantyska o zagładzie Gdańska. /W: Odrodzenie i Reformacja w Polsce, t. XVI, Wrocław 1971/
6. Tenże: Biblioteki Gdańska - Gdyni - Sopotu. Informator, Gdańsk 1970 /wstęp i współopracowanie/
7. Tenże: U kolebki gdańskiego drukarstwa. "Litera" 1970, nr 5